

Голові спеціалізованої вченої ради

Д 17.127.03

в Класичному приватному університеті

д. держ. упр., професору В. М. Огаренку

ВІДГУК

офіційного опонента доктора наук з державного управління, професора, заслуженого працівника освіти України Лопушинського Івана Петровича на дисертацію Козарь Тетяни Петрівни «Реалізація державної політики у сфері освіти як фактор трансформації на місцевому рівні», подану для захисту до спеціалізованої вченої ради Д 17.127.03 Класичного приватного університету на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.04 – місцеве самоврядування

Актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, темами

Створення системи управління у сфері освіти, що відповідатиме потребам і можливостям громади, є ключовим елементом та першим викликом для органів місцевого самоврядування. Сучасна система управління освітою має залучити фахівців, які здатні сформулювати сучасне бачення розвитку освіти в громаді й ухвалювати ефективні рішення, що забезпечують виконання самоврядних і делегованих повноважень у галузі освіти. Важливо розуміти, що реформа освіти в умовах децентралізації змінила підхід до управління освітою: авторитарна модель управління, раніше дуже поширена в Україні, має поступитися демократичній моделі участі. Органи управління освітою повинні надавати підтримку закладам освіти і всім учасникам освітнього процесу, бути їх партнерами.

Сучасний стан державної політики у сфері освіти характеризується активними процесами модернізації, у ході яких вносяться зміни як в організаційно-функціональну структуру системи освіти, так і до змісту та технології процесу навчання. Суперечності й проблеми всередині системи

освіти призвели до занепаду ефективної підготовки кадрів. Система управління закладами вищої освіти України припинила повною мірою відповідати потребам суспільства, що нестримно змінюється. Розрив системних зв'язків гуманітарної, природничо-наукової, техніко-технологічної складових вищої освіти зумовлює багато в чому неадекватний вимогам сучасного економічного розвитку рівень кваліфікації кадрового потенціалу. Прийнята освітня політика встановлює пріоритетні напрями для фінансування, управління, планування і контролю системи освіти.

Саме тому звернення дисертантки до проблеми обґрунтування заходів реалізації державної політики у сфері освіти є надзвичайно актуальним питанням. На сьогодні у сфері державного управління освітою існують проблеми, що потребують теоретичного осмислення та вирішення на наукових засадах.

Вагомий внесок у дослідження проблем управління як на державному, так і місцевому рівнях зробили вітчизняні та зарубіжні вчені, водночас з огляду на незавершеність освітньої трансформації та низку недосконалостей освітньої політики, наукові пошуки в цій сфері є невичерпними.

Дисертаційну роботу виконано в межах наукових тем Класичного приватного університету «Теоретико-методологічні та філософсько-історичні основи розвитку й перспективи реформування державного управління в Україні» (номер державної реєстрації 0113U000589), «Теорія і практика публічного управління й адміністрування в Україні та зарубіжних країнах» (номер державної реєстрації 0116U002645). Внесок здобувача полягає в систематизації та узагальненні теоретико-методологічних засад розвитку системи управління процесами забезпечення якістю освіти на місцевому рівні.

Вищевикладене визначає головні аспекти актуальності теми дисертаційного дослідження Т. П. Козарь, що відповідає сучасному стану науково-теоретичного висвітлення порушених проблем і практичних завдань державотворення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основні наукові положення, рекомендації дисертаційної роботи мають глибоке теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування. Вірогідність отриманих результатів дослідження ґрунтується на глибокому теоретичному аналізі, узагальненні наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених і спеціальної наукової літератури з проблем реалізації державної політики у сфері освіти та розробленні практичних рекомендацій щодо механізмів удосконалення процесів реалізації державної політики у сфері освіти для забезпечення цільових трансформацій на місцевому рівні.

На основі глибинного аналізу теоретичних, методичних і практичних аспектів реалізації державного регулювання у сфері освіти з урахуванням трансформаційних процесів на місцевому рівні автором виокремлено особливості державної політики освітньої сфери, що сприяла концептуальному баченню застосування комплексу засобів управління трансформаційними процесами на місцевому рівні, зокрема з використанням інституціонально-організаційного забезпечення відповідних процесів, його створення й подальше функціонування повинні будуватися на таких принципах, як ефективність; соціальна справедливість; урегульованість; контрольованість.

Слід позитивно відзначити й той факт, що зміст роботи відзначається послідовною реалізацією поставлених завдань дослідження та, зрештою, досягненням мети, що свідчить про її завершеність і цілісність.

Основні наукові положення, рекомендації дисертаційної роботи мають досить глибоке теоретичне, методичне та емпіричне обґрунтування. Вірогідність отриманих результатів дослідження ґрунтується на теоретичному аналізі, узагальненні наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених і спеціальної наукової літератури з проблем реалізації державної політики у сфері освіти та розробленні практичних рекомендацій щодо оптимізації та підвищення ефективності державної політики у сфері освіти з урахуванням трансформаційних процесів на місцевому рівні.

У першому розділі «Теоретичні основи реалізації державної політики у сфері освіти» авторка визначає рівень наукової розробленості проблематики дослідження; тут розкрито сутність державної політики у сфері освіти в тісному взаємозв'язку із становленням основ адаптивного управління та економіки знань; окреслено методологічні засади управління сферою освіти на місцевому рівні; проаналізовано й поглиблено понятійно-категоріальний апарат предметної галузі дослідження.

На основі аналізу понять «освітній процес», «регіональні системи освіти», «міське самоврядування», «раціональне використання освітніх ресурсів», «децентралізація» та враховуючи специфіку системи управління державною політикою у сфері освіти, дисертанткою сформульовано авторське визначення поняття «регіональний освітній кластер». Авторкою проаналізовано нормативно-правове забезпечення ефективного та раціонального використання освітніх ресурсів у межах регіону, визначено проблемні сторони чинного законодавства та напрямки його вдосконалення.

На підставі проведеного аналізу виявлено наявні проблеми формування механізму забезпечення функціонування відкритої освітньої системи шляхом виокремлення правових, фінансових та організаційних механізмів, спрямований на створення гармонізації законодавства, збалансованості функціонування чинників трансформації освіти на місцевому рівні, що динамічно розвивається. У розділі визначено модель функціонування кластерної форми організації та доведено, що метою регуляторних органів є не тільки віднаходження балансу між забезпеченням динамічного розвитку державної політики у сфері освіти з урахуванням трансформаційних процесів на місцевому рівні, але й повноцінним виконанням завдань із забезпечення державного захисту.

У другому розділі «Забезпечення фінансування освітньої системи на місцевому рівні» визначено систему чинників впливу на форми фінансування освітньої діяльності; проаналізовано стан і перспективи розвитку фінансового забезпечення реалізації державної політики в галузі освіти.

У роботі визначено, що при встановленні пропорцій у розподілі фінансів між різноманітними видами бюджетів на фінансування вищої освіти слід керуватися насамперед таким: визначити економічно доцільну концентрацію ресурсів у державному бюджеті на підготовку фахівців для галузей, що мають народногосподарське значення. До децентралізованих джерел фінансування належать також витрати підприємств, пов'язані з безоплатною передачею ЗВО машин, приладів й устаткування, що не використовуються на виробництві, але придатні для навчальної та наукової діяльності.

Головною метою функціонування й перспективи розвитку фінансового забезпечення реалізації державної політики в галузі освіти є створення умов для повернення висококваліфікованих науковців, що здобули досвід в університетах та наукових закладах світу; створення програм для залучення молодих наукових працівників до керівництва лабораторіями і підрозділами наукових установ та університетів; зміцнення зв'язків наукової сфери з бізнесом, промисловими та підприємницькими структурами; розширення міжнародної кооперації та інтеграція наукової сфери України у світову систему, зокрема до європейського наукового простору.

У третьому розділі «Удосконалення механізму контролю в системі єдиного освітнього інформаційного простору в умовах децентралізації» розкрито механізм цільового контролю за інфраструктурою освітнього інформаційного простору; обґрунтовано концептуальні засади менеджмент-орієнтованої трансформації державної політики освіти на місцевому рівні в контексті євроінтеграційних орієнтирів.

Виходячи з цього, автором запропоновано розроблення й упровадження механізму цільового контролю за інфраструктурою освітнього інформаційного простору, що в сучасній практиці формується з: узагальнювальних функцій, чинників моніторингу та оцінки, інфраструктури, напрямків та механізмів державного регулювання за інфраструктурою освітнього інформаційного простору, що здійснює узагальнення, аналіз, прогнозування розвитку відкритої освітньої системи, відносин та надання потрібної інформації

органам державної влади. За допомогою ефективної інфраструктури більшу частину вільних грошових коштів може бути спрямовано на впровадження інформаційних технологій освітньої політики з метою забезпечення потрібних ресурсів і ліквідності для розширення державної політики в галузі освіти. Саме тому буде й далі зростати роль держави в визначенні її пріоритетних напрямків та наданні гарантій у разі виникнення ризиків; удосконалення механізмів захисту прав учасників; удосконалення умов і правил державного регулювання та нагляду на місцевому рівні.

У четвертому розділі «Удосконалення державної політики у сфері освіти для забезпечення цільових трансформацій на місцевому рівні» запропоновано напрямки вдосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері освіти для забезпечення цільових трансформацій на місцевому рівні; сформовано комплекс засобів урахування чинників, що стимулюють трансформації на місцевому рівні, зокрема з використанням функціональних можливостей інституціонально-організаційного забезпечення відповідних процесів.

Установлено вдосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері освіти для забезпечення цільових трансформацій на місцевому рівні і запропоновано розширити можливості трансформацій на місцевому рівні. Водночас, автор визначає досягнення ефективності державного регулювання у сфері освіти за рахунок наближення чинного й майбутнього законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Можна погодитись із думкою докторантки, що в такій ситуації необхідною є реалізація впровадження мобільності, яка стає невід'ємним складником у сфері освіти. Партнерство розглядають як основу побудови відносин на місцевому рівні, яка передбачає, що всі регіональні заклади освіти організовують роботу в партнерстві з місцевими органами влади, різними провайдерами у сфері освіти та представниками бізнесу.

Отже, ступінь обґрунтованості результатів дослідження Т. П. Козарь підтверджується: методологічною й теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження; системним аналізом теоретичного матеріалу; виявленою закономірністю обумовлених теоретично-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної системи; широтою й різноманітністю теоретичної бази, послідовністю і логічністю викладу матеріалу, відповідністю одержаних наукових результатів поставленим у роботі меті та основним завданням дослідження.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Ознайомлення зі змістом дисертації, наукових публікацій та автореферату дає підставу визначити основні наукові положення й висновки, що характеризуються науковою новизною і відбивають особистий внесок автора в науку державне управління, ступінь їх обґрунтованості та достовірності.

Дисертанткою виконано сукупність завдань, що сприяло розв'язанню науково-практичної проблеми обґрунтування теоретико-методологічних засад щодо змісту, складових та принципів функціонування механізму формування та реалізації державної політики в галузі освіти України.

Ступінь наукової новизни результатів дисертаційного дослідження характеризується тим, що авторкою вперше обґрунтовано основи функціонування та складові регіонального освітнього кластеру, а також забезпечувальні підсистеми, роботу яких спрямовано на врахування системно значущих чинників, які сприяють процесам цільових трансформацій соціально-економічної системи місцевого рівня та формування регіонального освітнього середовища, що задовольняє вимоги сьогодення. У роботі авторкою запропоновано теоретико-методологічні засади реалізації комплексу заходів державного управління у сфері освіти для забезпечення цільових трансформацій на місцевому рівні, що базуються на застосуванні технологій економіки знань, менеджмент-орієнтованому управлінні з новими підходами до інституційно-організаційного забезпечення освітніх процесів і спрямовані

на підвищення рівня конкурентоспроможності всіх суб'єктів регіонального кластеру та забезпечення сталого розвитку регіону.

Найбільш вагомим результатом дисертантки, на наш погляд, є визначення змісту для науки державного управління категорії «регіональний освітній кластер» як системи територіальних інституцій та органів влади, які дотичні до управління у сфері освіти та забезпечують цільове функціонування й співпрацю освітніх мереж на регіональному рівні, ефективно та раціональне використання освітніх ресурсів у межах регіону.

Заслугує на увагу пропозиція авторки щодо вдосконалення наукового підходу до формування механізму забезпечення функціонування відкритої освітньої системи шляхом виокремлення правових, фінансових та організаційних механізмів, у контексті яких визначено: гармонізацію законодавства, збалансованість функціонування чинників трансформації освіти на місцевому рівні, створення інформаційної прозорості учасників реалізації державної політики у сфері освіти.

Слід також відзначити, що в дисертаційній роботі набув дальшого розвитку інтелектуальний концепт реалізації державної політики у сфері освіти, зміст якого зводиться до забезпечення здатності відповідних органів управління: задовольняти сучасні вимоги до трансформації соціально-економічної системи регіону; урахувати системні впливи зовнішнього середовища; досягати, використовуючи запропоновані концептуально-методологічні та інструментально-прикладні засоби, визначені стратегічні орієнтири.

Практична значущість результатів дослідження

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні теоретичні положення та висновки дисертації доведено до рівня конкретних пропозицій, доцільних для впровадження в управлінську практику органів місцевого самоврядування. Цінність також мають науково обґрунтовані результати та рекомендації щодо оптимізації системи механізмів удосконалення процесів реалізації державної політики у сфері освіти для

забезпечення цільових трансформацій на місцевому рівні, зокрема системи каналів фінансування освітньої діяльності взаємодії центральних і регіональних структур державного управління з органами місцевого самоврядування щодо державної політики у сфері освіти.

Запропоновані в дисертації підходи та практичні рекомендації на законодавчому, організаційно-методичному, організаційно-адміністративному, теоретико-методичному рівнях використано органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади у сфері освіти з метою налагодження та здійснення співпраці у вирішенні стратегічних і оперативних питань щодо формування системи реалізації державної політики у сфері освіти, а також при вдосконаленні навчально-методичного супроводу підготовки магістрів, про що свідчать довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження викладено в 41 публікації, з них: 1 – одноосібна монографія; 22 – статті в наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України (з яких 4 – у збірниках, індексованих у міжнародній наукометричній базі Index Copernicus International), 18 – матеріали конференцій.

Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відбиває основні положення й результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до вимог, визначених Міністерством освіти і науки України.

Оцінка оформлення дисертації та автореферату

Аналіз дисертації та автореферату Т. П. Козарь уможливило констатацію відповідності автореферату та основних положень дисертації.

В авторефераті дисертації стисло викладено основні положення та ідеї дослідження. Висновки співвідносяться зі змістом дисертації та впливають із

її основних положень. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертаційної роботи.

Зауваження щодо змісту дисертації

У цілому дисертаційне дослідження здійснене на високому науково-теоретичному рівні, проте потребує деяких уточнень, рекомендацій з метою дальшого розроблення й удосконалення.

1. У розділі 1 автором наведено вдосконалення напрямів державної політики у сфері освіти на основі адаптивного управління й економіки знань. Позитивним є те, що автор акцентує увагу на об'єктивних причинах виникнення адаптивного управління, взаємозв'язку із становленням основ адаптивного управління та економіки знань. Однак, на нашу думку, автор не чітко висловлює позицію щодо того, яку комбінацію регулювання регуляторних систем потрібно вдосконалити з урахуванням адаптивних моделей діяльності на місцевому рівні.

2. Дисертантка в п. 2.3. розкриває напрямки модернізації державної політики у сфері освіти і наголошує, що потрібна оптимізація мережі академічних організацій (перепрофілювання, передача органам місцевого самоуправління, ліквідація тощо); розвиток інноваційної діяльності у сфері освіти, зокрема створення інноваційної інфраструктури на базі освітянських площ. Водночас, дисертантці, на нашу думку, доцільно було б провести порівняння між ринковою капіталізацією та ліквідністю академічних організацій на місцевому рівні, що буде слугувати об'єктивним підґрунтям для ефективної державної політики у сфері освіти.

3. Авторкою в розділі 3 розглянуто напрямки, що об'єднані в «трикутник знань» (освіта – наука – інновації), є основним напрямком розвитку європейської вищої освіти, який надає можливість сформулювати результат процесу забезпечення якості освіти. Авторка констатує, що всі наявні напрямки за своєю спрямованістю завдяки ефективній їх взаємодії сприяють розвитку європейських освітніх систем. При цьому, як нам

видається, потрібно було б зазначити групу державних та інтеграційних чинників, розташувавши їх залежно від оцінки векторного впливу.

4. Авторкою розглянуто механізм управління освітою на місцевому рівні, що включає нові інструменти, зокрема: моніторинг якості вищої освіти та порівняння результатів на основі бенчмаркінгу, ранжування закладів вищої освіти, освітній аудит, що покликані запровадити кризовий менеджмент відповідно до негативних явищ, що мають місце в нашому суспільстві загалом і у вищій освіті зокрема. Уважаємо, що авторці можна було б навести критерії цілісної системи освіти, єдиного культурно-освітнього простору в розрізі кожного принципу управління освітою на місцевому рівні.

6. У розділі 4 дисертаційної роботи авторкою зазначено, що потрібно запровадити моніторинг та оцінювання результатів реалізації механізмів державної політики у сфері освіти на місцевому рівні, нею передбачається посилення інструментарію визначення результативності та ефективності, який не залежав би від політичних чинників, зокрема політичної конфігурації національного уряду, складу регіональних органів влади тощо. Проте авторка не зазначає, яким чином впровадити реалізацію цих шляхів.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Козарь Тетяни Петрівни «Реалізація державної політики у сфері освіти як фактор трансформації на місцевому рівні» є завершеним науковим дослідженням. Дослідження містить науково-теоретичні засади, практичні рекомендації щодо вдосконалення та розвитку системи реалізації державної політики у сфері освіти для забезпечення цільових трансформаційних процесів на місцевому рівні. Рівень і глибина проведених досліджень, новизна отриманих результатів та їх запровадження в практичну діяльність суб'єктів державної влади, науково-дослідних установ, органів державного регулювання свідчать про наукову зрілість дисертантки.

Висновки до розділів та загальні висновки дисертації є достатньо обґрунтованими, а пропозиції мають практичну значущість. Основні результати повною мірою віддзеркалено в опублікованих працях авторки.

Дисертацію викладено українською науковою мовою, розділи дисертації пов'язані між собою структурно і змістовно, висновки ґрунтуються на результатах проведеного дослідження, що, своєю чергою, є достатньо аргументованими та доказовими.

Дисертацію виконано на високому теоретико-методологічному рівні. За своєю актуальністю, постановкою завдань дослідження, науковою та практичною значущістю отриманих результатів робота відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до докторських дисертацій, п. 10, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (із змінами), а її авторка, Козарь Тетяна Петрівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.04 – місцеве самоврядування.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Херсонського національного
технічного університету
доктор наук з державного управління,
професор, заслужений працівник освіти України

Підпис проф. І. П. Лопушинського засвідчую:
Начальник відділу кадрів ХНТУ

 І. П. Лопушинський

 М. В. Танська

11 червня 2021 року

